

SFÂRȘITUL REGIMULUI CARLIST DIN PERSPECTIVA ISTORIOGRAFIEI COMUNISTE*

Robert-Simion LUCA**

The End of the Carlist Regime from the Perspective of the Communist Historiography Abstract. *The end of the Carlist regime (1938–1940) was long viewed superficially and from a strongly ideological-linked perspective by Romanian communist historiography. This was the case until a new nationalist layer was introduced in the historical speech of the new leadership under Nicolae Ceaușescu. To tackle this subject, the current study analyses the most relevant events that led to the removal of King Carol II, the Soviet ultimatums, the Second Vienna Award and, ultimately, the pressure that was imposed on the monarch in his very last days in Romania. As it will be seen, the new nationalist perspectives not only paved the way for the controlled recovery of the king, but also used him as a symbol of Romanian resistance.*

Keywords: *instrumentalization, Second Vienna Award, Soviet ultimatums, propaganda, historiographical conflict.*

Cuvinte-cheie: *instrumentalizare, Dictatul de la Viena, ultimatumurile sovietice, propaganda, conflict istoriografic.*

Spre deosebire de Carol I și Ferdinand I, Carol al II-lea și Mihai I nu s-au bucurat niciodată de o încoronare propriu-zisă, conform ceremonialului oficial. De asemenea, se poate argumenta că nici pierderile tronului n-au fost „naturale”. Mersul normal al lucrurilor într-un sistem monarhic arată că, de cele mai multe ori, doar moartea îi poate fura tronul unui suveran. În cazul familiei regale din România, funebruul a fost înlocuit întâi de Ion Antonescu și de colaboratorii săi germani, iar apoi de Gheorghe Gheorghiu-Dej și Petru Groza, împreună cu sprijinatorii lor sovietici. Dintre acestea, doar emanația celei din urmă și-a cristalizat o istoriografie capabilă să trateze ambele abdicări. Scrisul istoric contemporan a analizat recent perspectivele comuniste privind actul de la 30 decembrie 1947, dar a făcut-o izolat privitor la înlăturarea de la 6 septembrie 1940. În condițiile în care cele două evenimente au asemănări fundamentale, se poate asuma că istoricii comuniști dădeau dovadă de ipocrizie în momentele în care scriau de pe poziții acuzatoare despre abolirea forțată a monarhiei. Istoriografia regimului Nicolae Ceaușescu n-a rămas întotdeauna nepăsătoare la chestiuni care se puteau interpreta în defavoarea ei. Așa cum arată și cronologia poziționărilor Partidului Comunist față de instituția monarhică¹, până și cele mai dure subiecte au fost reabilite

* Studiul de față face parte din teza de doctorat (încă în lucru), cu titlul *Propaganda comunistă antimonarhică în România (1944-1989)*, pregătită sub coordonarea conf. univ. dr. Valer Moga, în cadrul Școlii Doctorale de Istorie a Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.

** Doctorand, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, România; e-mail: lucar1945@yahoo.com.

¹ Cronologia rămâne, pentru moment, preliminară. Ea ține cont de evoluția perspectivei regimului comunist față de monarhie în istoriografia propriu-zisă, cât și în presă, reviste,

sau puse sub preș; motiv pentru care se poate argumenta că și analiza perspectivelor istoricilor comuniști față de întronări rămâne relevantă pentru înțelegerea abdicărilor celor doi suverani. Până la urmă, urcarea pe tron a lui Mihai I din 1940 a fost o consecință imediată a înlăturării lui Carol al II-lea.

Revalorificările istorice puteau să se facă și din considerente care țineau de politica externă a României. Cel mai bun exemplu îl constituie ultimatumurile sovietice din 26-27 iunie 1940. Discutabil, întrucât nu poate fi o părere unanimă, se poate considera că cedarea în fața Kremlinului a fost adevăratul început al sfârșitului domniei lui Carol al II-lea. Astfel, analiza ei în anticiparea abdicării silite din 6 septembrie 1940 este cât se poate de justificată; cu atât mai mult cu cât pierderea Basarabiei și a Bucovinei de Nord a fost ascunsă sub preșul istoriografic al regimului pentru cea mai mare perioadă a existenței sale. Explicația se găsește în statutul de marionetă comunistă pe care România îl avea în relație cu Uniunea Sovietică în urma celui de-al Doilea Război Mondial. Astfel, în majoritatea tratărilor istorice ale regimului, renunțarea la tron a lui Carol era menită să înceapă doar de la acceptarea Dictatului de la Viena.

Pe când pierderea Transilvaniei de Nord constituia o tragedie națională, scrisul istoric al regimului Gheorghiu-Dej, dacă se sinchisea măcar să recunoască existența ultimatumului sovietic, o făcea strict de pe poziții favorabile Kremlinului. Astfel, un articol al lui V. Topalu din 1961 spunea că „poporul muncitor din țara noastră a salutat inițiativa guvernului sovietic de îmbunătățire a relațiilor cu România în urma acțiunii de eliberare pașnică a Basarabiei și Bucovinei de Nord și reunirea lor cu marea familie a popoarelor sovietice”². În astfel de condiții, s-ar putea asuma că autoritățile române ar fi trebuit să fie lăudate de istoricul comunist, doar că ele erau cu atât mai mult criticate în contextul în care ar fi împrăștiat o „demonstrație sinceră a oamenilor muncii”, organizată de PCR în scopul exprimării simpatiei față de Uniunea Sovietică. Ulterior, cedarea în fața ultimatumului vienez era considerată o „vânzare totală” a independenței naționale și o sacrificare a integrității teritoriale a țării³. Astfel, cititorul nu avea de ales decât să asiste la o ipocrizie fără margini, din care se denota natura statului în care trăia.

cinematografie, manuale de istorie sau documente din fondul Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității. Aceasta se împarte în perioadele 1944-1947 (perioadă duplicitară), 1948-1966 (perioadă antimonarhică), 1967-1970 (perioadă de reabilitare spontană, dar nu foarte răspândită), 1971-1973 (perioadă de reacție puternic antimonarhică), 1974-1979 (perioadă de reabilitare probabil impusă de partid, dar care îl favorizează puternic pe regele Carol I), 1980-1985 (perioadă în care întreaga monarhie a beneficiat de o instrumentalizare aproape deplină), 1986-1987 (perioada apogeuului popularității monarhice în istoriografia comunistă), 1988-1989 (perioadă în care se pot observa poziții antimonarhice modeste, dar în care se pot găsi și texte foarte favorabile monarhiei).

² Topalu 1961, p. 371-372.

³ *Ibidem*.

Istoriografia primilor ani ai regimului Nicolae Ceaușescu a înlăturat cu totul menționarea ultimatumului sovietic. Astfel, monografia închinată dictaturii regale de Al. Gh. Savu în 1970 evita cu brio evenimentul care a marcat moartea granițelor României Mari⁴. Cedările teritoriale din iunie 1940 continuau să fie prezentate doar în republicarea *post-mortem* a lucrării lui Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi* (1970), unde se nota doar că „Basarabia s-a întors la Uniunea Sovietică”⁵. Un an mai târziu, o monografie închinată celui de-al Doilea Război Mondial nota în treacăt că „în urma unui ultimatum adresat guvernului României de guvernul sovietic, teritoriul dintre Prut și Nistru, precum și partea de nord a Bucovinei au trecut în componența Uniunii Sovietice”. Chiar mai mult, lucrarea lui Gheorghe Cazan menționa că națiunea și-a exprimat indignarea și revolta față de „sfârtecarea țării”, doar că, într-o manieră ipocrită, acestea erau puse doar pe seama dictatului vienez⁶.

Eschivele istoriografiei primilor ani ai deceniului opt se explică prin poziția luată de Nicolae Ceaușescu și implicit de Partidul Comunist Român în timpul Primăverii de la Praga, dar și continuei vigilențe de care încă trebuia să dea dovadă. O poziție mult mai dâră în privința influențelor reale ale Uniunii Sovietice în istoria țării putea fi fatală tânărului regim ceaușist, care încă își contura personalitatea. Și totuși, unele eforturi puteau fi făcute prin intermediul antologiilor de texte. Astfel, în 1974 apărea un volum care publica atât documente care dezvăluiau colaborările sovieto-germane din 1939⁷, cât și schimbul de note diplomatice dintre Kremlin și București din perioada 26-28 iunie 1940⁸. Dată fiind natură simplă a textelor, cititorul putea înțelege agresivitatea vecinului de la Răsărit și natura reală a ultimatumului chiar și fără îndrumarea unui istoric.

Abordările au devenit tot mai îndrăznețe cu trecerea anilor. De exemplu, în 1978 Ștefan Lache și Gheorghe Țuțui nu excludeau pierderea Basarabiei și a Bucovinei de Nord din tratarea generală a statisticilor cesiunilor teritoriale. Cu atât mai mult, deși nu se menționa direct, se inducea ideea că Bucureștiul a prezentat alierea cu Berlinul drept o condiție necesară pentru reîntregirea țării⁹, deci, prin deducere, a teritoriilor pierdute în favoarea sovieticilor. Ulterior, în 1982, Ioan Scurtu arăta (fără vreo mențiune asupra regelui) că guvernul român a răspuns că se vedea silit să accepte cererile Kremlinului pentru a evita un război¹⁰; în fapt, istoricul prezenta un extras al notei diplomatice românești, pe care de altfel îl și republica separat¹¹.

⁴ Savu 1970, p. 381-430.

⁵ Pătrășcanu 1970, p. 186.

⁶ Cazan *et alii* 1971, p. 126-127. O abordare „în treacăt” se găsește și în Campus 1972, p. 361-362.

⁷ Vianu *et alii* 1976, p. 19.

⁸ *Ibidem*, p. 49-52.

⁹ Lache, Țuțui 1978, p. 40.

¹⁰ Scurtu 1982, p. 230.

¹¹ Scurtu *et alii* 1982, p. 408.

După câteva menționări fugitive privind cedarea „teritoriului dintre Prut și Nistru”, în marea majoritate a anilor '80¹², relațiile deosebit de reci dintre regimul tot mai falimentar al lui Nicolae Ceaușescu și cel reformist al lui Mihail Gorbaciov au dezlănțuit frustrările strânse de istoriografia naționalist-comunistă pe parcursul existenței sale. Astfel, în 1988, Valeriu Florin Dobrinescu spunea că proiectul de pace de la Paris a consacrat gravele amputări teritoriale ale statului român:

„Cedarea Basarabiei, a nordului Bucovinei și a teritoriului Herța, provincii istorice și etnice românești, reprezenta o pierdere de 50762 kilometri pătrați și de 3915000 locuitori (1940), în marea lor majoritate români. Aceste teritorii au făcut parte din Țara Moldovei încă de la primele mărturii ale existenței sale. Cedarea, în 1940, a Basarabiei și a nordului Bucovinei *nu a fost* rezultatul unui acord liber negociat și a fost impusă fără a se ține cont de dreptul popoarelor de a dispune de ele însele, așa cum afirma Charta Atlanticului, ca și în Charta Națiunilor Unite”¹³.

În același an, Ioan Scurtu aducea completări esențiale, arătând complicitatea de fond a Germaniei din spatele ultimatumului sovietic și dezvăluind totodată o discuție dintre Friedrich-Werner von Schulenburg și Veaceslav Molotov în care se menționa că guvernul de la Moscova va face totul pentru a apăra interesele germane în România¹⁴. Chiar mai mult, Scurtu arăta că Joachim von Ribbentrop a reușit să convingă Kremlinul să se rezume doar la nordul Bucovinei¹⁵. Astfel, ironic, Germania nazistă era prezentată mai favorabil decât Uniunea Sovietică, chiar și dacă doar pentru o clipă. Istoricul introducea și o noutate esențială, aceea a prezenței lui Carol al II-lea și a întrunirilor celor două Consilii de Coroană. Observând izolarea politică în care se regăsea, cât și insistențele Germaniei și ale Italiei pentru acceptarea ultimatumului, cel de-al doilea consiliu a propus cedarea în fața presiunii sovietice, ceea ce, considera Scurtu, a aruncat România în brațele Führer-ului¹⁶.

Volumele lui Ilie Ceaușescu din 1989 întăresc convingerea că interpretare corectă a ultimatumului sovietic era într-adevăr o politică istoriografică impusă de partid. Ele confirmă informațiile lui Ioan Scurtu și chiar le completează. Astfel, doar într-un context profund antisovietic al regimului Nicolae Ceaușescu puteau să apară informații detaliate despre Pactul Ribbentrop-Molotov, prezența lui Iosif Stalin lângă ministrul de Externe al Reichului sau interpretarea lui Alexander Nekrich (istoric rus în exil începând

¹² Loghin 1984, p. 48.

¹³ Dobrinescu 1988, p. 136.

¹⁴ Scurtu 1988, p. 472-473.

¹⁵ *Ibidem*, p. 473.

¹⁶ *Ibidem*, p. 474-475.

cu 1976) care spunea (eronat¹⁷) că tratatul din august 1939 era, de fapt, unul de alianță¹⁸. Mai mult, Florin Constantiniu și Alesandru Duțu numeau cedările teritoriale din 1940 drept tragice și cauzate de izolarea politică în care se afla România. De asemenea, renunțarea la pretenția asupra întregii Bucovine era pusă pe seama dorinței lui Iosif Stalin de a nu deteriora relațiile sovieto-germane. La celălalt pol, despre Adolf Hitler se spunea că l-a muștră pe Joachim von Ribbentrop că nu a clarificat mai bine împărțirea sferelor de influență în Europa de Sud-Est, fapt care le-a permis sovieticilor să se apropie fizic de resursele petroliere ale României¹⁹, precum și intenția lui Carol al II-lea de a rezista ultimatumului cu sprijinul Germaniei. De asemenea, lucrarea preciza că Moscova nu și-a respectat angajamentul de a permite administrației române 96 de ore timp pentru evacuarea teritoriului; astfel, „retragerea s-a făcut sub presiunea forțelor Armatei Roșii care au depășit permanent liniile de demarcație”. Finalmente, pe lângă prezentarea „emoției generale” și a refugiaților²⁰ volumul lui Ilie Ceaușescu conchidea că ultimatumul a ridicat împotriva Uniunii Sovietice „mulți patrioți români care ar fi putut fi prieteni și a dat o splendidă armă propagandistică celor care îi erau oricum dușmani”²¹.

Este adevărat, acestei recuperări istorice i se poate aduce acuzația că a venit mult prea târziu. Doar că ea nu era o formă fără fond. Simpla ei existență, fie ea și prea târzie, demonstrează faptul că istoriografia regimului nu numai că era conștientă de realitatea istorică, dar și că își dorea să facă uz de ea. S-a arătat atât în contextul tratării unirii Basarabiei cu România, cât și în publicarea notelor diplomatice din perioada 26-28 iunie, cu mult înaintea abordărilor obiective din 1988 și 1989. Până la urmă, istoriografia era unul dintre puținele locuri în care regimul lui Nicolae Ceaușescu putea întreprinde o acțiune împotriva Uniunii Sovietice. Chiar și așa, se poate admite că reformismul lui Mihail Gorbaciov se face responsabil de această veritabilă „declarație de independență” a istoriografiei românești din două motive, care sunt, de altfel, contradictorii. Natura noilor politici de la Moscova a putut permite o relaxare în regimurile comuniste satelit din Europa de Est. Doar că pierderea asigurării sovietice zdruncina totodată fundamentele pe care sistemul răsăritean s-a clădit, fapt care puneau Partidul Comunist Român într-o poziție cât se putea de dificilă, și care, inevitabil, a făcut „inadaptabilul” regim să își folosească libertatea istoriografică pentru a miza totul pe cartea naționalismului și a ataca Uniunea Sovietică, statul care brusc pune în pericol autoritatea lui Nicolae Ceaușescu.

¹⁷ Tratatul era unul de neagresiune, menit să împartă sferele de influențe în Europa Răsăriteană. Nu a fost, sub nicio formă, vorba de o alianță militară, indiferent de cât de strânsă a fost colaborarea dintre cele două state.

¹⁸ Pascu, Talpeș 1989, p. 200.

¹⁹ Constantiniu, Duțu 1989, p. 266-267.

²⁰ *Ibidem*, p. 277.

²¹ *Ibidem*, p. 268-269.

Prezența regelui Carol al II-lea a fost, precum s-a văzut, foarte mică în contextul tratării ultimatumului sovietic, dar aceasta se datorează și prevalenței Dictatului de la Viena. În fond, se poate admite că pe cât de greu era ca monarhul să fie criticat în abordările istoriografice privind cesiunile teritoriale din iunie 1940, pe atât de ușor era să fie legat de cele din august ale aceluiași an. Până la urmă, ele au cauzat imediata înlăturare a regelui; iar subiectul era mult mai ușor de tratat dat fiind faptul că era vorba de un ultimatum fascist, și nu unul comunist. Singurul obstacol îl constituia faptul că, pe lângă Germania și Italia, antagonistul era Ungaria, stat care între timp devenise „tovarăș de drum” al României. În realitate, a fost un aspect care a contat prea puțin, întrucât criticile se puteau revărsa asupra regimului horthist. Precum s-a putut observa în tratarea războiului ruso-româno-turc din 1877-1878, nici țaratul rus nu a scăpat de criticile istoriografiei regimului Nicolae Ceaușescu, indiferent de faptul că era vorba de predecesorul Uniunii Sovietice; ba chiar putea constitui un prilej ideal pentru a ataca întrucâtva vecinul de la Răsărit.

Pentru început, istoriografia regimului Gheorghe Gheorghiu-Dej a prezentat Dictatul de la Viena într-o antiteză care demonstra caracterul trădător al dictaturii regale (și implicit al suveranului), împreună cu partidele istorice, împotriva atitudinii „ferme” pe care comuniștii ar fi avut-o în privința cesiunilor teritoriale, ei fiind, de altfel, conform afirmației false a lui V. Topalu, singurii care s-au ridicat împotriva ultimatumului. De asemenea, se prezentau adesea și lozincile „lansate de PCR” în Cluj, printre care s-ar fi găsit și „Jos dictatura foamei și terorii lui Carol al II-lea!”²².

Schimbările istoriografice de după 1965 au impus o tratare mai aprofundată a subiectului. Astfel, apăreau și referiri la scrisoarea cu tente ultimative adresată regelui de către Führer în 15 iulie 1940²³, „tatonarea” opiniei publice privind eventualitatea unor concesi teritoriale, abordarea ostilă a guvernului maghiar (care dorea aproape întreaga regiune transilvană), tratativele de la Turnu Severin, dorința unor generali de a se opune militar dictatului, opoziția din Consiliul de Coroană a liderilor PNȚ și PNL (ceea ce corecta afirmațiile eronate ale lui V. Topalu), dar și poziția capitulantă a regelui și a unor „oameni politici legați de dictatura regală” sau care manifestau o „orientare prohitleristă”²⁴. În ciuda unei prezentări mai realiste, încă mai erau adăugate criticile comuniștilor și dorința lor de răsturnare a dictaturii regale și de instaurare a unui „guvern democratic” care ar fi căutat o alianță cu Uniunea Sovietică²⁵. În ceea ce ține de Consiliul de Coroană și de pregătirea Armatei Române, Al. Gh. Savu recunoștea că șeful Marelui Stat Major i-a spus

²² Cimponeriu 1964, p. 759.

²³ Adolf Hitler amenința că dacă România nu avea să se încadreze liniei politice a Germaniei, aceasta va însemna distrugerea statului român (Bányai, Petric 1968, p. 438-439).

²⁴ *Ibidem*, p. 439-444.

²⁵ *Ibidem*, p. 441.

regelui că trupele ar fi rezistat unei invazii cel mult două săptămâni. În fapt, considera istoricul, a fost motivul principal al cedării în fața dictatului²⁶.

De asemenea, monografia din 1970 a dictaturii regale a abordat în mai multe rânduri încercările lui Carol al II-lea de evitare a unor concesii teritoriale, punctându-se inițiativele monarhului pe lângă Führer²⁷ și dorința de a negocia cu Ungaria (cât și cu Bulgaria) preponderent doar în privința schimbului de populație. Astfel, regele puncta că poporul român ar putea, „forțat de împrejurări, să se angajeze într-un război disperat, chiar dacă nu ar avea nici cea mai mică șansă de reușită” și că tratativele privind România ar trebui să se desfășoare concomitent cu negocieri asemănătoare și între alte state europene, în timp ce Germania trebuia să-și asume obligații față de statul român care să compenseze pierderile teritoriale²⁸. Doar că aceste tentative ale monarhului erau completate de afirmațiile lui Savu, care spunea că „lașitatea lui binecunoscută” a fost speculată de inamicii României, ei știind că regele era disponibil să facă din bogățiile²⁹, independența, suveranitatea și integritatea țării „obiecte de târg” pentru a-și păstra tronul³⁰; astfel, „degringolada spre prăpastia trădării” începuse deja, întrucât Carol și reprezentanții săi³¹ erau rupți de națiune și izolați complet pe plan extern³². În acest sens, Savu reintroducea lozincile antimonarhice de la Cluj, dar nu a mai atribuit protestul drept un merit al Partidului Comunist Român³³.

Concomitent, istoriografia maghiară nota că revizionismul horthist era sprijinit până și de sovietici, deplângând, totodată, că dobândirea Transilvaniei de Nord s-a obținut prin „dictat germano-italian”, și nu prin eforturi independente. În schimbul noilor achiziții teritoriale, Ungariei i se pretindea supunere față de Germania, care oricând ar fi putut să revină asupra susținerii pretențiilor maghiare. Astfel, România și Ungaria intrau în lupta pentru câștigarea favorului german³⁴.

Perioada antimonarhică a istoriografiei regimului Nicolae Ceaușescu a exacerbat rolul negativ al regelui, întrucât Gheorghe Ghimeș puncta

²⁶ Savu 1970, p. 412.

²⁷ Monografia prezintă scrisoarea adresată lui Adolf Hitler de către Carol al II-lea, în care se explică necesitatea impunerii unei moderații pe lângă reprezentanții unguri și bulgari (*ibidem*, p. 394).

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ În același an, în lucrarea lui Lucrețiu Pătrășcanu, republicată *post-mortem*, era criticată inutilitatea investițiilor pentru fortificațiile de la granița vestică și irosirea altor „multe miliarde” pentru dotarea armatei, care de fapt a servit îmbogățirii oamenilor de afaceri ai dictaturii regale (Pătrășcanu 1970, p. 187).

³⁰ Savu 1970, p. 398.

³¹ Despre Ion Gîgurtu și Mihail Manoilescu se afirmă că i-ar fi produs o repulsie lui Galeazzo Ciano când cei doi reprezentanți români au încercat să-l lingusească și să spună că Tratatul de Pace de la Versailles a fost un „dictat” (*ibidem*, p. 397).

³² *Ibidem*, p. 405-406.

³³ *Ibidem*, p. 421.

³⁴ L. T. 1966, p. 437.

nemulțumirea lui Carol când Consiliul de Coroană a înregistrat 11 voturi împotriva acceptării dictatului, fapt care ar fi fost pentru monarh o „imputare față de voința și politica sa”. Se mergea atât de departe încât era și citat spunând că indiferent de hotărârea consiliului, el ar fi acceptat hotărârea de la Viena³⁵. Incompatibilitatea poziției lui Carol cu cea a națiunii era punctată și de Aurică Simion, în 1974. Astfel, istoricul spunea că explozia de mânie a poporului român era îndreptată împotriva dictaturii regale întrucât, din cauza procesului corupt al înzestrării armatei din ultimii ani, aceasta se dovedise incapabilă să apere teritoriul țării. De asemenea, acuzațiile vizau și politica externă duplicitară a monarhului³⁶. Și totuși, Aurică Simion prezenta și cuvântarea lui Gheorghe Tătărescu din timpul Consiliului de Coroană, de unde reieșea ideea că cedarea „în fața amenințării brutale” este mult mai benefică față de o rezistență armată și dispariția statului român. Astfel, exista convingerea că impasul este vremelnic și, „mai devreme sau mai târziu, în condițiile internaționale favorabile, poporul român va putea să-și refacă unitatea statală”³⁷.

Istoriografia regimului nu a mai adus contribuții semnificative la acest subiect³⁸, abordările rămânând extrem de similare până în 1980, când Mircea Mușat îl absolvea pe Carol al II-lea de critici în ceea ce privea Dictatul de la Viena³⁹. Articolul din *Magazin istoric* a rămas relevant și în 1985⁴⁰, întrucât Mușat îl republica într-o formă aproape identică, autoplagiatul fiind evident⁴¹. Fenomenul s-a perpetuat, în subiect, și la Olimpiu Maticescu⁴², doar că, foarte important, istoricul a intervenit asupra textului vechi și a înlăturat o notă de subsol care puncta că în atacurile unui organ de presă suedez era de fapt vorba despre Carol⁴³. Asemenea amănunte, că un autor a ținut (și a putut) să-și revoce atacurile asupra monarhului relevă progresul făcut de istoriografia regimului Nicolae Ceaușescu și importanța revalorificărilor istorice din anii '80.

Dacă este să se evidențieze o reabilitare a lui Carol al II-lea în contextul Dictatului de la Viena, se poate afirma că ea a fost posibilă și datorită creșterii în intensitate a criticilor privind pozițiile vecinilor României. Astfel, lucrarea

³⁵ Ghimeș 1972, p. 194.

³⁶ Simion 1974, p. 37.

³⁷ *Ibidem*, p. 34.

³⁸ Cu toate că a continuat să fie tratat în anii '70 de Gheorghe Țuțui, Ștefan Lache, C. C. Giurescu, Aurică Simion și Olimpiu Maticescu.

³⁹ Mușat 1980, p. 27.

⁴⁰ A existat și un exces de zel, cel puțin amuzant, întrucât, probabil din obișnuință, istoricul a pus „1944” după „august”, și nu „1940” (Mușat 1985b, p. 13).

⁴¹ Mușat 1985a, p. 25.

⁴² Istoricul a preluat întocmai zeci de pagini dintr-o lucrare mai veche de-a sa. Aspectul se poate observa în compararea Maticescu 1975, p. 184-235 cu Maticescu 1985, p. 277-325.

⁴³ Faptul reiese din compararea paginii 198 a lucrării din 1975 cu pagina 292 a publicației din 1985. De asemenea, nu este un caz singular, întrucât istoricul și-a înlăturat și din propriile sale critici.

lui Ioan Scurtu din 1982 l-a scutit pe monarh de orice acuzații de trădare sau lașitate, însă totodată asigurându-se că puncta presiunea exercitată de mișcările de trupe ale Uniunii Sovietice spre Prut și a susținerii oficiale pe care Moscova a oferit-o revendicărilor maghiare. Adăugând și amenințările Axei, Ioan Scurtu admitea că cedarea decisă de Consiliul de Coroană se făcea în spiritul salvării existenței statului român⁴⁴. Desigur, până și faptul că hotărârea a fost pusă pe seama votului din consiliu poate fi interpretată drept o intenție de a-l absolvi pe rege de o răspundere, cu atât mai mult cu cât istoriografia comunistă a recunoscut în alte rânduri că, indiferent de opinia consilierilor, Carol urma să accepte dictatul. De altfel, a fost un aspect pe care istoricul l-a recunoscut în lucrarea sa din 1988⁴⁵, publicație în care a aprofundat și importanța cedării și a asigurării conservării ființei de stat, fapt care urma să permită organizarea luptei pentru reîntregirea țării. Dar, de asemenea, a punctat și asprul rechizitoriu al lui Iuliu Maniu față de rege și părerea că abdicarea i-a devenit inevitabilă întrucât „în politică greșelile se plătesc și se sancționează, ca și în viața socială de toate zilele”⁴⁶. Ulterior, în chestiunea învinuirii Uniunii Sovietice, volumul coordonat de Ilie Ceaușescu îl cita pe monarh în contextul în care menționa că România ar putea fi atacată de „nemiloșii unguri susținuți de nemți și URSS”⁴⁷. De asemenea, lucrarea prezenta și motivarea „șefului statului român”, care spunea că

„Era o vreme când credeam că o rezistență eroică poate scăpa o țară, dar astăzi, după pilda Poloniei și a Belgiei în fața unor armamente și a unei aviații covârșitoare, țările cu mijloace limitate pot ele oare rezista? Cedând pot să-mi păstrez armata, pot păstra entitatea statului român”⁴⁸.

Istoriografia comunistă a încercat în nenumărate rânduri să prezinte poziția ungarilor din România prin perspectiva MADOSZ-ului, despre care se afirma, cu însăși cuvintele lui Nicolae Ceaușescu, că a condamnat „cu fermitate” Dictatul de la Viena și a exprimat „adeziunea populației maghiare din Transilvania la statul național unitar român”⁴⁹. Având în vedere statutul de partid marionetă față de PCR, nu se poate pune la îndoială poziția avută în timpul cesiunii din 30 august 1940, ci doar măsura în care formațiunea într-adevăr reprezenta poziția maghiarilor din Transilvania; de altfel, este un aspect aplicabil și pentru comuniștii români, care întotdeauna au pretins (eronat) că au vorbit în numele majorității populare.

În contrast cu această susținere maghiară din planul intern al țării apărea însă un conflict grav cu istoricii din Ungaria. Problema fundamentală era că, întocmai precum istoriografia românească, și cea maghiară a încercat să-și

⁴⁴ Scurtu 1982, p. 223.

⁴⁵ Scurtu 1988, p. 481.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 483.

⁴⁷ Constantiniu, Duțu 1989, p. 273.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 279.

⁴⁹ Dragne, Scurtu 1981, p. 147.

revalorifice trecutul, chiar dacă aceasta putea să se confunde cu o prezentare naționalistă, la fel cum se întâmpla adesea și în regimul lui Nicolae Ceaușescu. Unul dintre subiecte s-a întâmplat să fie întocmai Dictatul de la Viena, despre care Constantin Botoran și Ion Calafeteanu scriau în 1986, într-o lucrare în care regele Carol al II-lea a fost complet absolvit de vreo critică privind cedarea din 30 august 1940:

„Cum este posibil ca un for științific atât de prestigios cum este Academia de Științe a Republicii Populare Ungare să dea înaltul ei gir unor publicații ce propagă fie și în mod voalat, idei revizioniste, care proslăvesc Ungaria regelui Ștefan cel Sfânt de acum un mileniu, sau cea din perioada dualismului? Și cum pot apare [*sic!*] în publicațiile dintr-o țară socialistă vecină și prietenă, idei ce jignesc poporul nostru, ce ne mistifică istoria?”⁵⁰

Ulterior, aceeași istoriografie a statului „vecin și prieten” era criticată pentru înlocuirea termenului de „dictat” cu cel de „arbitraj” în privința actului din 30 august și pentru încercările de reabilitare ale regimului Miklós Horthy⁵¹. În 1987 atacurile erau reluate și în *Magazin istoric*, unde Mircea Mușat, Florin Constantiniu, Cristian Popișteanu și Valeriu Dobrinescu au adus grave critici lucrării *Istoria Transilvaniei*, apărută în 1986 sub patronajul aceleiași academii criticate anterior. Autorii considerau că era inutil să încerce să găsească o tratare corectă și obiectivă a dictatului în paginile maghiarilor. Conform lor, lucrarea spunea că termenul de „dictat” a fost înlocuit cu cel de „decizie”, iar interesul guvernului de la Budapesta cu privire la hotărârea Berlinului s-a manifestat doar dată fiind inevitabilitatea trecerii României de partea Germaniei⁵², ceea ce într-adevăr reprezenta un nonsens istoric, întrucât Ungaria era deja aliniată politicii Berlinului. Mai mult, istoricii români criticau faptul că lucrarea maghiară susținea că arbitrajul a fost cerut de România, fapt care nu era nimic mai mult decât o „mistificare” menită să absolve vina Ungariei, al cărei prim-ministru ar fi ezitat acceptarea aplicării prevederilor de la Viena⁵³. Finalmente, se puncta și faptul că lucrarea maghiară nu recunoștea revenirea Transilvaniei de Nord la România drept un act de „justiție istorică”, ci strict drept rezultatul unei situații de fapt, create prin contribuția la război împotriva Germaniei⁵⁴.

Este de la sine înțeles că un astfel de conflict istoriografic între două regimuri comuniste nu poate exista decât cu condiția prezenței unei libertăți de a-și formula propriile idei privind istoria. Desigur, se poate afirma că ele s-au întrepătruns și cu o viziune naționalistă, dar contradicțiile și dezbaterile dintre cele două istoriografii nu s-au oprit niciodată cu adevărat până în prezent. Într-adevăr, ele au fost oprite brutal de „înfrățirea sovietică” de după

⁵⁰ Botoran, Calafeteanu 1986, p. 278.

⁵¹ *Ibidem*, p. 281, 286.

⁵² Mușat *et alii* 1987, p. 21-22.

⁵³ *Ibidem*, p. 23, 28-29.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 30.

cel de-al Doilea Război Mondial, dar problemele au continuat să existe, fie chiar doar și sub preș. Acesta a fost ridicat abia în anii '80, când istoriografiile statelor din blocul comunist au început să-și revalorifice masiv trecutul. În cazul de față, scrisul istoric al regimului Nicolae Ceaușescu pare că a decis să se împace cu „inamicul intern”, adică regele, și să-și consolideze istoria în vederea protejării și folosirii ei⁵⁵ împotriva inamicilor externi, care atât în subiect, cât și în realitate, luau forma maghiarilor și a sovieticilor; primii din criterii istoriografice, iar cei din urmă pe baza motivelor politice ale vremii.

Reabilitarea istoriei maghiare a început însă încă din anii '60, doar că ea nu a avut întocmai aceeași evoluție precum cea observată în scrisul istoric românesc. Este adevărat, istoriografia din România pare că a rămas în urmă cu cel puțin 20 de ani la începutul deceniului nouă, dar chiar și așa, ea nu s-a apropiat cu adevărat de profesionalismul istoricilor maghiari. Pe când în regimul lui Nicolae Ceaușescu putea fi vorba despre o instrumentalizare a trecutului printr-un filtru naționalist, în cazul Ungariei se poate observa o revalorificare a istoriei ca disciplină științifică. Încă din 1963 au existat acuzații serioase împotriva ideilor naționaliste conform cărora populația Ungariei de sub regimul dualist ar fi fost puternic majoritară. Pentru istorici, această supoziție era „la fel de fictivă precum ideea statului național maghiar unit”⁵⁶. Concomitent, au existat contraziceri între cele două istoriografii și la o conferință internațională din 1964, unde istoricii români, mai ales prin Andrei Oțetea, s-au prezentat la dezbatere în deplină concordanță cu nivelul puternic ideologic și totodată naționalist pe care începeau să-l prezinte în țară. Erorile comise în raportul românesc au fost criticate până și de istoricii sovietici⁵⁷, de unde, de altfel, se poate deduce cu atât mai mult rămânerea în urmă și calitatea slabă a istoriografiei românești de atunci, până și în raport cu pretențiile blocului comunist. Delegația n-a reușit să atingă echilibrul dintre ideologie și realitate istorică, aspect, de altfel, atins de maghiari și poate chiar depășit într-un sens sănătos la acea vreme. Astfel, nu este de mirare că rezumatul conferinței îi prezintă pe istoricii români aproape asemenea unor certăreți sau poate chiar a unor încuiați. Ei n-au reușit să mulțumească nici pe cei care și-ar fi dorit profesionalism, dar nici pe cei care erau mai interesați de factorul ideologic. Istoriografia românească era, așadar, în gravă nevoie de schimbare și, mai ales, de maturizare.

Mai mult, pe când istoriografia românească recicla, plagia și republica articole și lucrări istorice cu orice ocazie festivă și celebrarea împlinirii unui anumit număr de ani de la un eveniment istoric, în Ungaria nu numai că nu se observă același *pattern*, dar se și argumenta că unele subiecte nu mai trebuie să fie reluate și rescrise de alți istorici, dacă ele deja au primit atenția

⁵⁵ Întrucât, trebuie admis, viziunea maghiară privind Dictatul de la Viena nu era realistă.

⁵⁶ Horváth 1963, p. 2.

⁵⁷ *Historical Problems* 1965, p. 350, 355, 364.

cuvénită⁵⁸. S-ar putea spune că dacă în România comunistă ar fi existat aceeași mentalitate, s-ar fi rămas doar cu cel mult un sfert dintre istoricii pe care regimul i-a format. De asemenea, concluziile articolelor maghiare, în marea lor majoritate, nu includea păreri subiective, iar despre încheierea ideologică, pe care istoriografia românească o folosea cu o adevărată obsesie, de asemenea, nu putea fi vorba. În fapt, există concluzii în care nu se află nici cel mai mic indiciu că cititorul ar fi în fața unui articol scris într-un regim comunist⁵⁹. Până la urmă, era o istoriografie care era la curent cu ce se scria în Occident⁶⁰ și nu se temea, încă din 1983, să indice, chiar dacă doar indirect, înspre faptul că Ungaria este un stat comunist doar din pricina puterii militare sovietice⁶¹. Mai mult, scrisul istoric stalinist al anilor '50 n-a fost „pus sub preș”, precum în România, ci a devenit un subiect deschis și extrem de criticat, el fiind acuzat de exagerări și simplificări mult prea mari, toate în folosul scopurilor politice ale vremii, oferindu-se diverse exemple⁶². Regimul lui Nicolae Ceaușescu, fiind conștient de abordările istoriografiei maghiare, nu mai putea rămâne în urmă, mai ales când era evident că nu exista niciun fel de repercusiune sovietică.

Revenind la istoriografia românească, abdicarea forțată a regelui Carol al II-lea a fost, inevitabil și pe bună dreptate, legată de acceptarea Dictatului de la Viena. Astfel, evoluția istoriografică se poate observa doar prin analiza celorlalte informații oferite de istoricii care au abordat evenimentul. Este de la sine înțeles că înainte de 1965 tratarea abdicării era eminamente critică, cu atât mai mult cu cât avea la bază documente și articole ale Partidului Comunist Român din perioadă:

„Regele Carol a abdicat, a abdicat hiena nesățioasă care împreună cu o parte din marea burghezie și moșierime s-a înfruptat din sângele și măduva poporului muncitor. Zece ani de domnie a lui Carol Hohenzollern au fost zece ani de îmbogățire și parvenire insolentă, de lux și desfrâu pentru clica imperialistă a regelui călău. Zece ani de exploatare și opresiune sângeroasă, de chinuri și lipsuri pentru populația muncitoare”⁶³.

Pe lângă caracterizarea domniei lui Carol, istoriografia regimului Gheorghiu-Dej încerca să explice și natura abdicării din 6 septembrie 1940; ea nefiind nimic mai mult decât tentativa „claselor exploatare”, reprezentate de partidele lor politice, „în frunte cu Maniu și Brătianu” de a salva monarhia, „stălpul reacțiunii fasciste care se compromisese în fața maselor”. Astfel, conform lui V. Topalu, fiind susținute de Germania, „vârfurile cele mai

⁵⁸ L. T. 1966, p. 434.

⁵⁹ Pölöskei 1972, p. 289.

⁶⁰ Ránki 1974, p. 192.

⁶¹ Sipos, Vida 1983, p. 99-100.

⁶² Ránki 1985, p. 312-313.

⁶³ Țuțui, Popa 1962, p. 61.

reacționare ale burgheziei și moșierimii române” l-au înlocuit pe Carol al II-lea cu Mihai I, instaurând totodată dictatura militaro-fascistă⁶⁴.

O schimbare radicală de abordare are loc în 1968, când Aurică Simion oferea o prezentare foarte detaliată a abdicării în *Magazin istoric*. El nu numai că a publicat o descriere narativă a plecării zbuciumate a regelui din țară și a încercării legionarilor de a-l asasina⁶⁵, dar a abordat și întregul spectru politic al acelor zile; izolarea regelui și colaborarea (nu fără reticențe) cu Ion Antonescu, faptul că legăturile generalului îl făceau cea mai potrivită persoană pentru a prelua guvernarea⁶⁶, dorința partidelor de a obține abdicarea regelui, faptul că înțelegerea inițială dintre monarh și Ion Antonescu a fost doar un compromis al celui din urmă pentru a prelua puterea⁶⁷, metoda prin care Wilhelm Fabricius l-a încurajat și l-a sprijinit pe general să-și asume puteri dictatoriale și să-l înlăture pe rege⁶⁸, concesiile lui Carol și, în final, abdicarea sa forțată. Privind ultimul aspect, istoricul s-a folosit până și de lucrarea⁶⁹ lui Arthur Gould Lee⁷⁰. Finalmente, Aurică Simion a considerat că factorul hotărâtor care l-a determinat pe Carol să abdice a fost atitudinea Berlinului și a lui Fabricius, cât și izolarea sa față de popor și „trădarea intereselor acestuia”. Importanța relevării informațiilor din 1968 este atestată și de republicarea și aprofundarea lor în lucrarea din 1976 a aceluiași istoric⁷¹.

Influența Germaniei a fost punctată și de Aron Petric și Ladislau Bányai, care spuneau că Berlinul a căutat să se folosească de politica falimentară a dictaturii regale și să pună „presiuni brutale” prin folosirea Gărzii de Fier, a unor organizații fasciste din rândurile minorității germane și a unor „oameni politici de orientare prohitleristă” pentru a forța abdicarea lui Carol, „considerat insuficient de «sigur»”⁷², și a instaura o dictatură militaro-fascistă aservită naziștilor⁷³. Deși monarhul nu scăpa de critici, și mai ales de acuzația că el a redus semnificativ forța de rezistență națională împotriva presiunilor externe, se poate admite că era recunoscut, chiar dacă doar indirect, drept o piesă de rezistență a independenței și a suveranității României în acel context. Rolul direct continua însă să fie rezervat Partidului Comunist Român⁷⁴.

Abordarea lui Aurică Simion a fost continuată și de Al. Gh. Savu, în 1970. El a reluat aproape întocmai aspectele prezentate mai sus, dar a avut și câteva contribuții. Istoricul spunea că pierderea părții de nord a Transilvaniei

⁶⁴ Topalu 1961, p. 23.

⁶⁵ Simion 1968, p. 78.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 79.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 80.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 83.

⁶⁹ Gould Lee 2001.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 84.

⁷¹ Simion 1976, p. 5-6, 10-14, 22-34.

⁷² O idee asemănătoare se găsește și în Pătrășcanu 1970, p. 198.

⁷³ Bányai, Petric 1968, p. 447.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 448.

(deci nu și a Basarabiei!) a făcut „paharul mâniei populare” să se reverse împotriva regimului carlist, concentrând asupra sa toate nemulțumirile acumulate începând cu 1938; doar că „soluționarea crizei politice” a luat un curs cu totul contrar „voinței și aspirațiilor maselor”, întrucât dictatura regală s-a prăbușit, dar „pe grumazul poporului român a fost pus jugul, incomparabil mai insuportabil, al dictaturii antonesciene-legionare”⁷⁵. Astfel, Savu deplângea că în acele zile de început de septembrie întreaga acțiune politică s-a petrecut în culisele Palatului, a legației germane și a caselor liderilor de partid, niciuna dintre părți neavând să încerce să ia legătura cu masele⁷⁶. El continua să ofere și o analiză mai cuprinzătoare a relației interbelice dintre Carol și Ion Antonescu⁷⁷, cât și referințe privind slăbiciunea reală a Mișcării Legionare și a riscului asumat de general în cererea de abdicare pe care i-a impus-o regelui. Astfel, Savu prelua câteva dintre cuvintele viitorului mareșal, citându-l cum spunea că era „pe muchie de cuțit” să fie ucis și că amenințările sale erau de fapt un *bluff*. Finalmente, se puncta planificarea izolării monarhului și inclusiv faptul că Ion Antonescu era de părere că istoricii vor observa că în lovitura de stat înfăptuită de el au fost „lucruri bune de operă comică”, întrucât manifestațiile legionare nu erau un pericol real pentru Carol⁷⁸.

De asemenea, se făcea referire și la plecarea problematică din țară cu trenul, cât și la faptul că Ion Antonescu i-a permis fostului rege să își ia în străinătate toate bunurile personale, cu excepția colecției de tablouri care purta numele lui Carol I⁷⁹. Șase ani mai târziu, Savu a ținut să intervină asupra textului din 1970 și să-i tragă pe liderii național-țărăniști și național-liberali „la răspundere în fața istoriei”, menționând că ei au fost cei care au înlesnit ascensiunea generalului Ion Antonescu și a legionarilor la putere. Astfel, istoricul lansa ideea eronată că regimul antonescian era controlat de partidele istorice; totul în timp ce regele Carol era prezentat drept neputincios și disperat, întrucât „trădarea s-a întins până lângă treptele Tronului”. Pentru Savu, abdicarea nu însemna nimic mai mult decât sfârșitul „comediei”⁸⁰. Tenta antimonarhică din subiect a continuat și în antologia de texte a lui Gheorghe Ghimeș din 1979, unde autorul publica mai multe manifeste ale Partidului Comunist Român din perioadă⁸¹, care însă se regăseau deja în propria-i publicație din 1972⁸², cât și în lucrarea lui Gheorghe Țuțui și Mircea Popa din 1961⁸³.

⁷⁵ Savu 1970, p. 433-434.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 437.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 440-443.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 449-452.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 452-453.

⁸⁰ Savu 1976, p. 231-233.

⁸¹ Ghimeș 1979, p. 409-410.

⁸² Ghimeș 1972, p. 195.

⁸³ Este vorba de citatul prezentat mai sus.

Prezentarea textelor antimonarhice a fost înlăturată din scrisul istoric al anilor '80, dar subiectul n-a beneficiat de contribuții însemnate până în 1988⁸⁴. Și chiar și atunci, Ioan Scurtu se folosea aproape întocmai de frazele predecesorilor săi, până acolo încât se poate afirma că era vorba de plagiat. Ele au fost însă completate cu un șir de informații menite să ofere o imagine mai cuprinzătoare privind evenimentele istorice din septembrie 1940. Astfel, Scurtu puncta faptul că „masele” asociau Dictatul de la Viena cu regele Carol al II-lea, întrucât el nu doar că își asumase puterea deplină în stat, dar a și eșuat în îndeplinirea principalei sale atribuții: menținerea integrității teritoriale a României⁸⁵. Așadar, istoricul încerca să ofere o explicație pertinentă caracterului anticarlist al manifestațiilor care au urmat acceptării cesiunilor teritoriale. De asemenea, criticile privind poziția liderilor PNT și PNL au continuat, istoricul afirmând că „deși momentele erau decisive”, aceștia nu și-au asumat răspunderea „de a organiza și conduce România pe drumul revenirii la regimul democratic, parlamentar-constituțional”. Diferența față de abordările extrem de critice ale lui Savu era că Scurtu punea „lipsa de curaj” pe seama temerii față de o posibilă intervenție militară care ar fi dus la desființarea statului român⁸⁶.

O serioasă contribuție o constituie și prezentarea propriu-zisă a actului de abdicare. Scurtu puncta și un aspect important al acestuia, și anume faptul că din formulările lui Carol se deducea că își lăsa deschisă calea revenirii pe tron, chiar dacă, în realitate, nu mai putea fi vorba de așa ceva din punct de vedere legal. Lucrarea din 1988 oferea și o încheiere fostului rege; se prezentau atât locurile în care a trăit în exil, cât și faptul că s-a căsătorit, în final, cu Elena Lupescu⁸⁷. Mai mult, până și data morții și locul în care a fost înmormântat era precizat⁸⁸. Și nu doar vieții sale i se oferea o încheiere rezonabilă, ci și domniei sale. Astfel, Scurtu puncta „progresele notabile” în ceea ce privea industria și nivelul de cultură al populației (inclusiv și afirmarea unei „pleiade de savanți de talie mondială”, care de fapt erau, în mare parte, foști simpatizanți legionari), cât și efortul depus „la nivel continental” pentru „salvgardarea păcii”. De asemenea, istoricul nota că mutațiile din vara anului 1940 „n-au fost rezultatul unor evoluții firești, ci al contextului internațional, al creșterii agresivității Germaniei hitleriste”, România fiind victima politicii de forță și de dictat. Astfel, considera istoricul, în septembrie 1940 nimeni „nu se gândea să facă un bilanț obiectiv al celor zece ani de domnie”, ci din contră, întrucât

⁸⁴ Tratarea evenimentială, când nu s-a rezumat la o simplă menționare a abdicării regelui, a urmat structura lui Al. Gh. Savu și Aurică Simion (Scurtu 1988, p. 256-257; Zaharia 1985, p. 41).

⁸⁵ Scurtu 1988, p. 485.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ Monografia lui Al. Gh. Savu din 1970 puncta câteva aspecte ale exilului lui Carol, dar acestea erau îndreptate asupra încercărilor fostului rege de a-și forma noi legături și de a-și redobândi tronul (Savu 1970, p. 453).

⁸⁸ Scurtu 1988, p. 490-491.

sentimentul general era că regele a fost principalul vinovat pentru situația în care se găsea România⁸⁹. Așadar, se evidențiau și câteva manifeste anticarliste din perioadă, doar că abordarea lui Scurtu nu era acuzatoare, ci una obiectivă, din care se putea asuma chiar și gândul că istoricul îi lua apărarea fostului rege.

Lucrarea din 1988 releva până și atacurile lui Ion Antonescu față de Carol imediat după abdicare, Scurtu motivând că acestea se făceau cu gândul de a slăbi pozițiile economice, politice și morale ale monarhiei; astfel, istoricul arăta corect că fostul monarh a fost numit pe rând delapidator, escroc, „pervers epileptic”, degenerat și singurul vinovat de situația țării. Se arătau până și rezultatele comisiei speciale de anchetă a gestiunii secretariatului general al Palatului⁹⁰, care, de fapt, au fost folosite enorm de mult de propaganda regimului comunist. Acest aspect este iarăși unul care scapă atenției istoriografiei contemporane, și anume că societatea românească a anilor '90 a fost influențată și de propaganda antonesciană.

Așadar, istoriografia regimului Nicolae Ceaușescu a demonstrat că poate să privească renunțarea la tron a lui Carol al II-lea și dintr-o perspectivă obiectivă, și încă până acolo încât să recunoască faptul că regele putea să fie un instrument în stăvilirea influențelor germane în țară, cât și o piesă de rezistență a unei oarecare normalități, mult mai favorabile în fața regimului antonescian. Și totuși, observându-se aspecte esențiale precum jocurile de culise din spatele forțării abdicării, planul de izolare a Palatului, influența externă din evenimente, instaurarea unui regim de dictatură în urma renunțării la tron și prezentarea manifestelor antimonarhice ulterioare plecării regelui din țară, este evident că istoricii regimului aveau să se lovească de probleme extrem de asemănătoare și în privința abolirii monarhiei; unde lipsa eventualei obiectivități prezente, precum în cazul lui Carol, putea să facă dovada unei ipocrizii.

Abrevieri bibliografice

Bányai, Petric 1968	– Ladislau Bánay, Aron Petric, <i>Dictatul de la Viena din august 1940 și lupta pentru anularea lui</i> , în D. Berciu (coord.), <i>Unitate și continuitate în istoria poporului român</i> , București, 1968, p. 429-461.
Botoran, Calafeteanu 1986	– Constantin Botoran, Ion Calafeteanu, <i>Idei revizioniste găzduite într-o publicație a Academiei de Științe din Ungaria</i> , în Ștefan Pascu, Ștefan Ștefănescu (coord.), <i>Jocul periculos al falsificării istoriei</i> , București, 1986, p. 276-287.
Campus 1972	– Eliza Campus, <i>Înțelegerea Balcanică</i> , București, 1972.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 492.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 497-502.

- Cazan *et alii* 1971 – Gheorghe Cazan, Nicolae Copoiu, Ion Cupșa, Valter Roman, Gheorghe Zaharia, *Marea conflagrație a secolului XX*, București, 1971.
- Cimponeriu 1964 – Ecaterina Cimponeriu, *Din lupta maselor populare împotriva fascismului și a înfeudării țării de către Germania hitleristă*, în *Studii*, 17, 1964, 4, p. 749-772.
- Constantiniu, Duțu 1989 – Florin Constantiniu, Alesandru Duțu, *Agravarea situației României în vara anului 1940*, în Ilie Ceaușescu (coord.), *România în anii celui de-al Doilea Război Mondial. Statul național unitar român în perioada 1919-1939*, vol. 1, București, 1989, p. 265-288.
- Dobrinescu 1988 – Valeriu Florin Dobrinescu, *România și organizarea postbelică a lumii (1945-1947)*, București, 1988.
- Dragne, Scurtu 1981 – Florea Dragne, Ioan Scurtu, *Culegere de texte privind istoria mișcării muncitorești din România (de la începuturi până la 1945)*, București, 1981.
- Ghimeș 1972 – Gheorghe Ghimeș, *Ideea de republică la români*, București, 1972.
- Ghimeș 1979 – Gheorghe Ghimeș, *Gîndirea social-politică antimonarhică și republicană din România*, București, 1979.
- Gould Lee 2001 – Arthur Gould Lee, *Coroana contra secera și ciocanul*, București, 2001.
- Historical Problems* 1965 – *Historical Problems of the Austro-Hungarian Monarchy, 1900-1918: Conference Held in Budapest from the 4th to the 9th of May, 1964*, în *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 11, 1965, 1/4, p. 341-373.
- Horváth 1963 – Zoltán Horváth, *The Rise of Nationalism and the Nationality Problem in Hungary in the Last Decades of Dualism*, în *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 9, 1963, 1/2, p. 1-38.
- Lache, Țuțui 1978 – Ștefan Lache, Gheorghe Țuțui, *România și Conferința de Pace de la Paris din 1946*, Cluj-Napoca, 1978.
- Loghin 1984 – Leonida Loghin, *Al Doilea Război Mondial. Acțiuni militare, politice și diplomatice. Cronologie*, București, 1984.
- L. T. 1966 – L. T., recenzie la Gy. Juhász, *Foreign Policy of the Teleki Government 1939-1941*, în *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 12, 1966, 3/4, p. 434-439.
- Matichescu 1975 – Olimpiu Matichescu, *Opinia publică internațională despre Dictatul de la Viena*, Cluj-Napoca, 1975.
- Matichescu 1985 – Olimpiu Matichescu, *Istoria nu face pași înapoi! Logica istoriei împotriva dictatului de la Viena*, Cluj-Napoca, 1985.
- Mușat 1980 – Mircea Mușat, *Împotriva unei nedreptăți istorice. Diktatul de la Viena (I)*, în *Magazin istoric*, XIV, septembrie 1980, 9 (162), p. 27-32.
- Mușat 1985a – Mircea Mușat, *Odiosul Diktat de la Viena*, în *Magazin istoric*, XIX, august 1985, 8 (221), p. 25-26.
- Mușat 1985b – Mircea Mușat, *Odiosul Diktat de la Viena (II)*, în *Magazin istoric*, XIX, septembrie 1985, 9 (222), p. 13-14.
- Mușat *et alii* 1987 – Mircea Mușat, Florin Constantiniu, Cristian Popișteanu, Valeriu Dobrinescu, *Dictatul fascist de la Viena – expresie a politicii de forță repudiată de istorie*, în *Magazin istoric*, XXI, iunie 1987, 6 (243), p. 21-32.

- Pascu, Talpeș 1989 – Ștefan Pascu, Ioan Talpeș, *Criza politico-militară internațională din anul 1939 și impactul ei asupra situației României*, în Ilie Ceaușescu (coord.), *România în anii celui de-al Doilea Război Mondial. Statul național unitar român în perioada 1919-1939*, vol. 1, București, 1989, p. 178-211.
- Pătrășcanu 1970 – Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, București, 1970.
- Pölöskei 1972 – Ferenc Pölöskei, *István Tisza's Policy toward the Romanian Nationalities on the Eve of World War I*, în *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 18, 1972, 3/4, p. 267-291.
- Ránki 1974 – György Ránki, *East-Central Europe and World War II: (Some Questions of the New Literature)*, în *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 20, 1974, 1/2, p. 191-219.
- Ránki 1985 – György Ránki, *The Road to German Occupation (Hungary in 1944)*, în *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 31, 1985, 3/4, p. 309-318.
- Savu 1970 – Alexandru Gheorghe Savu, *Dictatura regală*, București, 1970.
- Savu 1976 – Alexandru Gheorghe Savu, *Sistemul partidelor politice din România, 1919-1940*, București, 1976.
- Scurtu 1982 – Ioan Scurtu, *Viața politică din România de la Marea Unire din 1918 la revoluția de eliberare socială și națională din august 1944*, București, 1982.
- Scurtu 1988 – Ioan Scurtu, *Contribuții privind viața politică din România. Evoluția formei de guvernământ în istoria modernă și contemporană*, București, 1988.
- Scurtu et alii 1982 – Ioan Scurtu, Gheorghe I. Ionescu, Eufrosina Popescu, Doina Smârcea, *Istoria României între anii 1918-1944. Culegere de documente*, București, 1982.
- Simion 1968 – A. Simion, *Agonia unui regim*, în *Magazin istoric*, II, aprilie 1968, 4 (13), p. 78-85.
- Simion 1974 – Aurică Simion, *Dictatul de la Viena din 30 august 1940 – rezultat al politicii de revizuire teritoriale a statelor revanșarde*, în Gh. Zaharia, L. Vajda (coord.), *Rezistența antifascistă în partea de Nord a Transilvaniei*, Cluj-Napoca, 1974, p. 14-37.
- Simion 1976 – Aurică Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940 - ianuarie 1941*, Cluj-Napoca, 1976.
- Sipos, Vida 1983 – Péter Sipos, István Vida, *The Policy of the United States towards Hungary during the Second World War*, în *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 29, 1983, 1, p. 79-110.
- Topalu 1961 – V. Topalu, *Din lupta Partidului Comunist din România pentru apărarea intereselor fundamentale ale maselor populare în perioada dictaturii regale (1938-1940)*, în *Studii*, 14, 1961, 2, p. 355-382.
- Țuțui, Popa 1962 – Gheorghe Țuțui, Mircea Popa, *Hohenzollernii în România*, București, 1962.
- Vianu et alii 1976 – Alexandru Vianu, Constantin Bușe, Zorin Zamfir, Gheorghe Bădescu, *Relații internaționale în acte și documente (1917-1939)*, vol. II, București, 1976.
- Zaharia 1985 – Gheorghe Zaharia, *Participarea României la înfrângerea Germaniei naziste*, București, 1985.